
Críteris de codificació i de compleció lingüístiques

per Xavier Lamuela

Al llibre *Estandardització i establiment de les llengües* (Lamuela 1994: p. 140 i *passim*) definia la codificació i la compleció lingüístiques en el context dels processos d'estandardització. Per la primera s'arriba a la unificació ortogràfica, gramatical i lèxica d'una llengua objecte de promoció (p. 129); la segona comprèn els treballs de tria de les noves propostes lèxiques i sintàctiques destinades a subvenir a les necessitats d'ampliació funcional de la llengua promoguda (p. 128). Tenint en compte els objectius de les activitats de promoció de les llengües subordinades i la complexitat de les situacions en què es desenrotllen aquestes activitats, ha de ser útil d'essorar una llista dels críteris i dels falsos críteris que poden intervenir en les decisions relatives a la codificació i a la compleció lingüístiques.

Els models de correcció lingüística de Jespersen

Els models (*standards*) possibles de correcció enumerats i examinats per Jespersen (1925: 83) són un punt de partida interessant per a qui es proposi d'establir una llista raonada dels críteris de codificació i de fer-ne una anàlisi valorativa. Segons aquest autor, l'home comú, preguntat sobre la correcció d'una determinada forma lingüística o d'una determinada expressió, pot recórrer a set models diversos: *d'autoritat, geogràfic, literari, aristocràtic, democràtic, lògic i estètic*.¹ Ell examina els fonaments possibles de cada un i conclou que tots poden ser presents d'alguna manera a

1. «(1) *the standard of authority*, (2) *the geographical standard*, (3) *the literary standard*, (4) *the aristocratic standard*, (5) *the democratic standard*, (6) *the logical standard*, (7) *the aesthetic standard*.»

l'hora de decidir la correcció d'una solució lingüística, excepte el model estètic, que sosté que és aduït només com a transposició de judicis basats en el sentit de la llengua (p. 107).²

Però el mateix Jespersen (p. 125) proposa tres criteris fonamentals per a centrar la discussió sobre la «bona llengua». Per a fer-ho, cal entendre:

«a) què és pròpiament la comunitat lingüística i què representa la seva relació amb els individus que la componen;

»b) que parlar correctament significa parlar com la comunitat s'espera i que els errors no són altra cosa que les desviacions d'aquesta manera de parlar [...];

»c) que, del tot independent d'això, existeix una valoració de la llengua en què el seu valor és mesurat per referència a un ideal lingüístic, [...] que té com un dels seus elements importants la fórmula energètica: "allò que, formulat més fàcilment, és rebut més fàcilment".»³

Resumint, segons Jespersen hi ha una norma social de correcció i, al marge d'aquesta, un criteri de valoració lingüística basat en l'economia comunicativa. La primera tindria a veure amb alguns dels models possibles de correcció o amb el seu conjunt, i el segon hi afegiria un nou punt de vista valoratiu de caràcter general. En funció del que ara ens interessa, miraré de fer la interpretació dels models de correcció en termes de criteris de codificació. En primer lloc, haurem de deixar de banda el model d'autoritat, com a part inherent dels mecanismes de base del procés de codificació. Els models geogràfic i aristocràtic no són sinó una conseqüència de la tria d'una varietat geogràfica o social; corresponen, doncs, a una codificació de tipus unitarista.⁴ El model literari de correcció pot ser interpretat de dues maneres diferents: com un recurs a la tradició a l'hora d'establir la correcció d'una forma, o bé com l'existència pràctica d'una norma lingüística pròpia de la producció literària. En el primer cas, la codificació basa les seves tries en el prestigi de la tradició, amb el risc evident de la proclivitat a l'arcaisme. En el segon cas, seríem davant de l'existència d'una varietat referencial basada en la pràctica de la llengua dins dels usos de més abast comunicatiu. El model democràtic, basat en l'ús més general, té l'avantatge que recorre a les formes més universalment conegudes en les situacions en què és necessària la codificació justament perquè no hi ha una norma tradicional acceptada i

2. «The man's decision is not really determined by the beauty of the word or the form [...] but by his instinctive feeling for what in the foreigner's talk agrees with general usage and is well known to him from earlier linguistic experiences.»

3. «(1) what the linguistic community properly is, and what its relation is to the individuals who compose it; (2) that correct speech means the speech which the community expects, and mistakes in speech mean departures from that [...]; and (3) that there is —entirely independent of this— a valuation of language in which its value is measured by reference to a linguistic ideal [...] of which one of the important elements is the energetic formula "that [,] which easiest uttered, is easiest received".»

4. A propòsit de les nocions de codificació *unitarista*, *composicional*, *plural* o *independent*, vegeu la meua reelaboració de la proposta de Polanco (1984), segons la qual s'entén per codificació unitarista la que construeix una única varietat codificada a partir també d'una única varietat preexistent, per codificació composicional la que arriba a una única varietat codificada partint de diverses varietats anteriors, per codificació plural la que ofereix diverses varietats codificades compatibles amb la concepció i l'ús unitaris de la llengua, i per independent la que tracta varietats diferents com a llengües separades (Lamuela 1992: 20):

	varietats de base: 1 / més	varietats proposades: 1 / més	normes compatibles / incompatibles
a) unitarista	+	+	0
b) composicional	-	+	0
c) plural	-	-	+
d) independent	-	-	-

àmpliament difosa. Un criteri d'aquesta mena s'orienta directament a l'objectiu fonamental de la codificació, és a dir el màxim valor comunicatiu de la varietat codificada, i permet una ràpida vehiculació de les solucions proposades.

Contra el que en diu Jespersen, és concebible un model estètic de correcció, que es basaria en el sistema estilístic propi de cada llengua i seria concebut en els termes del que els lingüistes de l'escola de Praga anomenen «gust lingüístic de l'època» (Cercle Lingüístic de Praga 1929: 17). En realitat, les activitats de planificació lingüística que tenen en compte els aspectes estilístics de la problemàtica de la difusió de la llengua promoguda, els fan intervenir també en fer les tries de codificació, cosa que és un tret propi de l'acostament de cultiu (Neustupný 1970).

L'aplicació de criteris de presumpcia lògica o d'economia comunicativa també està en relació amb la concepció que es té de la llengua i fa intervenir factors marcadament estilístics. Quant als primers, Jespersen (p. 106) observa oportunament que «quan quelcom rebut i usat generalment en la llengua és condemnat com a no gramatical sobre la base que és illògic, en general es veurà a través d'una observació més acurada que la condemna és el resultat d'una visió estreta tant de la lògica com de la gramàtica, i que una consideració menys formalment lògica de la qüestió i una visió més lliure de la natura del llenguatge, amb un cert grau de comprensió de la psicologia de l'activitat lingüística, es reuniran per a reconèixer que l'expressió reprovada és en realitat justificada. El teoritzador lingüístic, en conseqüència, s'ha d'oposar a l'aplicació superficial dels models lògics a qüestions de llenguatge correcte, però, dient això, no dic res contra una aplicació intel·ligent dels models lògics.»⁵ La tria de les formes lingüístiques seguint criteris de falsa lògica gramatical és, en efecte, un perill que s'ha realitzat moltes vegades. Al contrari, l'aplicació de criteris d'economia comunicativa pot estar justificada per principis pragmàtics i produir, per exemple, que es doni la preferència a un sistema morfològic més simple i, doncs, més adequat per a una difusió àmplia.

La tradició occitano-catalana de teoria de la codificació

Teulat (1976b) ofereix una discussió sistemàtica dels criteris de codificació aplicats a la formació de l'occità referencial, discussió que prendré com a punt de partida per a l'elaboració de la meua llista. Però primer vull fer algun comentari sobre el context de la tradició occitano-catalana de teoria de la codificació lingüística en què s'insereix la contribució de Teulat. Sent l'obra de Fabra a l'origen de moltes solucions triades per Alibèrt, és interessant d'observar que és al cantó occità i no pas al català que s'ha desenvolupat una teoria detallada dels principis de codificació, inicialment comuns.

Es poden determinar dos acostaments a la problemàtica de la codificació occitana, que van representar també dues fases successives. La primera, pluralista, es proposa l'establiment d'una ortografia vàlida per a tots els dialectes i l'aplicació de criteris de selecció, en conjunt puristes i històrics, que hauran de portar a una influència més o menys avançada de les diverses varietats dialectals. La segona, unita-

5. «Where something generally received and employed in the language is condemned as ungrammatical on the ground that it is illogical, as a rule it will appear on closer inspection that the condemnation is the outcome of a narrow view of logic and a narrow view of Grammar, and that a less formally logical consideration of the matter and a freer outlook on the real nature of language, with some understanding of the psychology of linguistic activity, will join in recognizing that the expression complained of is really justified. The linguistic theorist must therefore set himself against a superficial application of logical standards to questions of correct speech, but saying this, I say nothing against an intelligent application of logical standards.»

rista, sense renunciar als resultats positius de la primera, es preocupa de definir una varietat referencial que, complementària de la diversitat dels dialectes, és destinada a la comunicació d'abast més ampli.

Fabra (1929) formula clarament els trets definidors del primer plantejament: «D'altra banda, vosaltres no heu pas de pretendre, em penso, d'arribar exactament al mateix resultat que nosaltres hem perseguit: la formació d'una llengua uniforme. Els catalans, en iniciar-se la decadència literària, posseïem una llengua homogènia, i l'obra de depuració, que és d'acostament a la llengua medieval, ens porta tot naturalment a una llengua gairebé uniforme, amb modalitats ben poc allunyades les unes de les altres. Els vostres parlars actuals, al contrari, són el resultat d'un procés de fragmentació operat sobre una llengua molt menys homogènia que el nostre català medieval, i, depurant-los, us encamineu a la formació d'un grup de dialectes literaris, i heu d'estar satisfets si arribeu a aconseguir que cadascun d'ells sigui perfectament entenedor a la massa parlant occitana, dialectes, llavors, d'una sola llengua literària. I tinc l'esperança que això podeu aconseguir-ho si establiu una ortografia adequada, si feu un bon triatge de formes i construccions, i si els diferents dialectes, sàviament depurats, es fan manlleus recíprocs.» (Fabra 1929: 193-194)

Aquest és el programa posat en pràctica per Alibèrt en la seva gramàtica dels parlars llenguadocians (1935):

«En fàcia de las divergèncias foneticas dels divers parlars lengadocians, cresem pas possible d'aténher una unificacion completa. Admetem las varietats foneticas ja conegudas per l'anciana lenga e regetam rigorosament las que se son manifestadas despuei l'epoca de decadècia. Es atal qu'adoptarem: nuech, nuoch o nueit, e que regetarem (nièch, nèch, nioch, nèit); fach o fait, e non (fat, fèit, fèi); nadal, nadau, e non (nadar, nadà); [...]

»En fora de las variacions degudas a las leis foneticas regularas, i a encara un grand nombre de variacions degudas a d'accidents diverses de caracter excepcional; lo meteís terme pot se presentar jos tot una tieria de formas. Al nostre vejaire, la lenga literària deu se limitar a una o doas d'aquelas formas las mai regularas e las mai usitadas. [...]

»En morfologia, [...] Lo subjunctiu present del verb èsser presenta de nombrosas formas: (siò, siosco, siogue, sigue, siège, sagie, sialhe, fogo, fosco, essie). Nos pareis preferible d'admetre solament la classica siá dins la lenga escrita. [...]

»Aquelas normas nos permetràn d'aténher una uniformizaciòn relativa, mas pr'aquò sufisenta per ensenhar la lenga als escolans e formar un eleit cultivat susceptible de legir las obras literàrias occitanas. Las divergèncias foneticas, morfologicas e lexicologicas que subsistiràn, reduïtas al minimum, empacharàn pas l'intercomprension e constituiràn pas una trop granda dificultat per l'ensenhament. Una unificacion pus completa, si deu se produire, serà l'obra del temps e dels escrivans. Pel moment, cadun deu prendre per basa de sa lenga lo seu parlar nadiu e n'utilizar totas las riquesas.

»L'obra de renaissença pot pas, ça que la, se limitar aquí. Demora a netejar nostra lenga dels gallicismes que se son substituïts als mots indigenas. Lor remplaçament deu se far per manleu d'en primier als autres parlars lengadocians, en segond loc als autres dialectes occitans, catalàn comprés, e d'en darrièr a la lenga anciana. Es extremament rar que la lenga d'Oc moderna permeta pas totas las correccions e que calga aver recors a un arcaïsme.

»Pels mots que designan de causas novas, ço pus simple es d'utilizar los mots franceses ja naturalizats en occitàn, coma: automobila, carbata, gasa, obusier, omnibus, tanc, torpilha, usina, etc.

»Quant al vocabulari sabent pròpriament dit, serà manlevat al grec e al latin segon las reglas expausadas dins l'apèndix d'aquesta GRAMATICA.

»Despuei que la lenga d'Oc a cessat d'èsser escrita oficialament, sa sintaxi a prigondament sofert. [...] Per restablir la puretá primitiva, cal d'en primier estudiar la lenga dels pa-

geses, *legir los bons escrivans e encara melhor practicar nostres textes ancians.* » (ps. xxxvi-xxxviii)

Més tard se sent la necessitat de disposar d'una forma de llengua per a l'ús general, que hauria de ser el resultat d'una codificació de varietat única: «*L'occitan qu'apelam "comun", per çò qu'es destinat a èstre comun a totes los occitans, es una fôrma de lenga d'òc qu'es estada renduda possibla pels trabalhs dels filològues Pèire Bèc e Rogièr Teulat. Un filològue que vòl estudiar la realitat lingüística occitana partís necessàriament d'un d'aquestes dos pressupausats antinòmics: o considèra qu'i a pas qu'un mosaïc de parlars locals que totes ensemble fan pas una lenga (es l'actitud dels antioccitanistas), o considèra qu'aqueles parlars son las modalitats locals d'un meteís ensemble lingüistic qu'es la lenga occitana (es l'actitud occitanista). Pèire Bèc e Rogièr Teulat son eminentament occitanistas e dins lo "discors scientific" que ténon sus l'occitan, se referísson de contunh a una fôrma de lenga d'òc qu'apèlan "l'occitan referencial". La morfologia e lo lexic d'aquel occitan son causits essencialament segon lo mai grand espandiment geografic. [...] Per exemple, se ditz segon las regions: lo can, le canh, le gos, eth can, lo chin, etc. Cada tèrme es de bona lenga d'òc, mas quin es lo mai expandit? Quin es lo tèrme que me permetrà d'explicar a un gascon o a un lengadocian del sud çò qu'es un chin? Segon de critèris scientifics de reparticion linguistica, direm que lo can es la fôrma de l'occitan referencial, e donc comun. Mas las autras fôrmas e los autres mots son tanben d'excellent lenga d'òc.* » (Taupiac 1977: 13)

Els criteris de codificació de Teulat

Teulat vol fonamentar teòricament les seves propostes per a la codificació de l'occità partint de les nocions, ja utilitzades per Bèc (1972 i 1973), de *regió referencial* per a la tria d'una varietat de base i de les diverses formes codificades, i de *diasistema lingüistic*, com a sistema integrador del conjunt de les varietats d'una llengua (Lamuela 1994: 26-29). Aquest plantejament correspon a una solució intermèdia entre la unitarista i la composicional: Teulat (1974a: 62-63) proposa de fer les tries fonamentals, particularment les tries fonètiques, dins d'una zona més o menys uniforme lingüísticament i, després, tenir en compte també altres zones per a completar la feina de codificació.⁶

Teulat (1976b: 87) considera que el terme *diasistema* evoca la noció de diacronia a més de la de sistema dialectal i que, en conseqüència, és inadequat per a l'ús que se'n fa habitualment: «*pensam [...] que lo tèrme diassistèma es ambigü del fach de son prefixe dia- que remanda siá a dialècte siá a diacronia.* » Proposa de reservar-lo per a la noció de sistema global integrador de totes les varietats, compreses les històriques, i de substituir-lo per *intersistema* per a l'accepció sincrònica. Jo crec, en canvi, que és mi-

6. «*Caldriá donc:*

a) *Per una region referenciala fonetica (realisacions tipicas), rasonar sus un expandi mai grand qu'aquel donat per TEULAT, Grammaire, 1972, mas en integrant lo meridional, en excluent l'oriental e en anant pas tròp luènh dins lo septentrional. Disèm un expandi Vilanuèva-d'Out, Cáuirs, Rodés, Milbau, Lodeva, Besièrs, Narbona, Carcassona, Castèlndudari, Tolosa, Moissac. [...]*

b) *Per las fôrmas escrichas e la morfologia, rasonarem sus l'ensemble lengadocian, en referéncia quand o cal als dialèctes periferics, subretot lo provençal dins son entièr, la partida meridionala del vivaròdelphinés, de l'auvernhas e del lemosin, e la partida orientala del gascon.*

Pels diferents problèmas aurem donc, en ceucles concentrics, 4 regions referencialas:

1/ *la region estrecha: Vilanuèva, Rodés, Lodeva, Besièrs, Narbona, Tolosa;*

2/ *l'expandi lengadocian;*

3/ *l'expandi Bordèu, Peirigús, Ussèl, Lo Puèi, Dia, Gap, Niça, Marselha, Narbona, Fois, Aush;*

4/ *l'expandi de la lenga occitana.*

Tot açò dich sens esperit de sistèma, cada problèma avent una solucion diferenta. »

llor evitar de multiplicar els termes i que, un cop feta la precisió de distingir entre *diasistema*, *protosistema* i sistema global, no és el cas de fer proliferar nous termes. Però en les referències al seu treball serà oportú utilitzar *intersistema* en lloc de *diasistema*.⁷

Teulat (1976a) formula així el seu propòsit: «*Lo referencial es per definicion compausat de formas unicas, qualques còps amb una varianta referenciala (veire estudi precedent)*».⁸ Mas l'*intersistema* occitan ofrís en general mai d'una forma. S'agís donc de causer, dins l'ensemble de las formas, la que serà definida coma referenciala.» En acabat proposa els criteris de codificació següents:

«A. La causida serà somesa a dos criteris prealables.

1. La forma deu èstre dins l'*intersistema* actual. [...]

2. Cal eliminar las formas estrangieras degudas a la diglossia.

B. Criteris objectius geografics.

3. Es causida la forma mai expandida. [...]

4. Es causida la forma mai centrala. [...]

C. Criteris objectius intersistematics. [...]

5. Serà causida la forma-guida de l'*intersistema*. [...]

6. Serà causida la prononciacion qu'es la mai en conformitat amb la grafia, a condicion que la grafia siá definida en foncion de l'*intersistema*. [...]

7. Serà causida la forma mai distintiva per causa d'entrecompreneson. [...]

8. Serà causida la forma en conformitat a las tendéncias generalas de la lenga. [...]

D. Criteris objectius intrasistematics. [...]

9. Coèrència dels paradigmas. [...]

10. Generalisacion de las causidas. [...]

11. Distintivitat intrasistematica. [...]

12. Conformitat a la distribucion dels fonèmas dins lo sistema referencial. [...]

E. Criteris subjectius. [...]

13. Serà causida la forma tradicionala dins la practica. [...]

14. Serà causida la forma preconisada per totes los teoricians. [...]

15. Serà causida la forma majoritària de l'usatge escrit o parlat dels renaissentistas. [...]

16. Serà causida la forma preconisada en teoria pels organismes representatius.»

A. «Criteris previs».

1. «*La forma triada ha d'existir en l'intersistema actual*». Mitjançant aquest criteri són exclosos els arcaïsmes, considerats «inútils» per Teulat. Es tracta d'una reacció saludable als excessos arcaïtzants, que surt al pas de pràctiques molt comunes que, amb tot, poden tenir algun sentit.

2. «*S'han d'eliminar les formes estranyes degudes a la diglòssia*». En els meus termes, parlaria de formes degudes a la interferència de la llengua dominant. És el que Teulat anomena un criteri «subjectiu», però «*fondat sus un sentiment pro general de dignitat de la lenga, preconisat e practicat per totes los teoricians e escrivièrs*». És una conseqüència de la lleialtat lingüística, però és un fet que hi ha actituds diferents respecte a l'anomenada puresa de la llengua.

7. Teulat (1976b) utilitza: *diasistema* = *diacronòsistema*, *intersistema* = *diageòsistema*, *protosistema*, *diafonèma*, *diacronòfonèma*, *interfonèma*, *protòfonèma*, a més dels derivats: *diageòsistematics*, *diacronòsistematically*, etc.

8. L'«*estudi precedent*» és Teulat (1974b), que preveu la selecció de variants alternatives en els casos en què la tria d'una forma única podria limitar massa el desenvolupament de la varietat referencial. Hi hauria, doncs, formes principals, presentades com a tals en els diccionaris normatius, i *variants referencials internes*, presentades com a secundàries.

B. «*Criteris objectius geogràfics*». «Objectiu» és un terme que suggereix l'aplicació de principis mecànics indiscutibles, però no hi ha dubte que la concepció de la llengua i de les activitats mateixes de codificació sempre té un paper en la presa de les decisions.

3. «*Es tria la forma més difosa*». Aquest criteri és proposat en el context de tries basades en la distribució geogràfica de les formes. Aplicat a llengües presents de manera rellevant a les ciutats, o que, en qualsevol cas, presenten una distribució desigual de les varietats, podria ser reinterpretat en clau demogràfica.

4. «*Es tria la forma més central*». L'aplicació d'aquest criteri parteix de la definició de les regions referencials. Es fonamenta en l'alta probabilitat que tenen les formes geogràficament centrals de representar solucions equidistants respecte a les altres. És una forma racionalitzada d'opció per una varietat geogràfica.

C. «*Criteris objectius intersistemàtics*». Es basen en la noció de *diasistema* o *intersistema*. En paraules de Teulat: «*S'agís en fach de causir las fôrmas que facilitan lo mai l'entrecompreneson.*» Però veurem que les solucions diasistemàtiques no són sempre i necessàriament les més universalment comprensibles.

5. «*Es tria la forma guia de l'intersistema*». Teulat anomena forma guia «*la qu'explica tolas las autras; serà mai que mai la forma mai pròcha del protòsistema*»?

6. «*Es tria la pronúncia més conforme a la grafia, sempre que la grafia sigui definida partint de l'intersistema*». A part de la implicació referida a la codificació gràfica, no s'entén bé quina pot ser la diferència entre aquest criteri i l'anterior.

7. «*Es tria la forma més distintiva, per raó de la intercomprensió*». Aquest criteri tampoc no sembla altra cosa que una reformulació de (5). D'altra banda, parteix de la suposició inexacta que les formes més distintives són enteses més fàcilment pel nombre més gran d'usuaris de la llengua. Els parlants que no fan certes distincions en la seva varietat no solament no les reconeixen en el parlar dels altres, sinó que sovint les perceben com un obstacle per a la comprensió fluida. Els parlars catalans de les Balears que distingeixen tres fonemes on els altres en coneixen només dos —*deu* [ɛ] (10), *déu* [e], *deu* [ə] (de deure)— tenen les formes més distintives des del punt de vista diasistemàtic; però els parlants d'altres varietats sovint tenen dificultats per a entendre les paraules que porten el so [ə] on ells s'esperarien una *e* oberta o tancada.

8. «*Es tria la forma més conforme a les tendències [evolutives] generals de la llengua*». Decidir quines són aquestes tendències pot ser condicionat pel punt de vista particular del codificador, que parteix d'una formació lingüística determinada, i de la seva concepció de la llengua i de la feina de codificació. Em fa l'efecte, doncs, que es tracta del menys objectiu dels criteris «objectius». En qualsevol cas, respon a una preocupació, sens dubte recomanable, per contrarestar les temptacions arcaïtzants.

D. «*Criteris objectius intrasistemàtics*». Serveixen per a establir un sistema referencial coherent. Però en els exemples també apareix la preferència per les solucions més regulars, particularment en la morfologia, i no es pot pas afirmar que les tries a favor de la regularitat gramatical són lliures de l'aplicació de criteris subjectius.

9. «*Coherència dels paradigmes*». Aquí coherent vol dir regular: «*Om causís [kantós, kanton] pùslèn que [kantés, kantu] per gò que la vocala [o] es característica de las vocalas pòsttonicas del present de l'indicatiu de la conjugason en —AR. A aquela vocala corespond estructuralament [a] a la tonica.*»

10. «*Generalització de les solucions triades*». S'adopten totes les formes que corresponen al tipus de solució triada: «*Ex. se facha es causit (critèri 4) aurem tanben:*

9. Teulat (1977) desenvolupa la noció de forma guia.

- a. fachoira, fach;
- b. drecha, drech, [...]

11. «*Distintivitat intrasistemàtica*». Segons aquest criteri es prefereixen les solucions que fan distincions a les que no en fan: «*Prendrem l'exemple del S[ingular]1 [ª persona] aviái, causit contra aviá que se confond amb S3.*»

12. «*Conformitat amb la distribució dels fonemes en el sistema referencial*». Aquest és, en efecte, un criteri de coherència. És indispensable que la varietat referencial, independentment d'un eventual origen composicional, tingui un seu sistema fonològic perfectament comparable al de qualsevol varietat espontània.

E. «*Criteris subjectius*». Són els criteris basats en la tradició d'ús de la llengua elaborada. És clar que s'han de tenir en compte si es concep la llengua com un instrument de l'activitat cultural. Pot ocórrer que estiguin en contradicció amb algun dels criteris anteriors.

13. «*Es tria la forma que és tradicional a la pràctica*». S'entén en la pràctica de la llengua elaborada.

14. «*Es tria la forma preconitzada per tots els teòrics*». Quan hi ha unanimitat entre els teòrics, és millor, en principi, adoptar la forma objecte d'aquesta unanimitat.

15. «*Es tria la forma majoritària en l'ús escrit o parlat dels "renaissentistas"*». Quan hi ha nuclis de persones que promouen la llengua, es produeix una primera vehiculació d'algunes formes en aquests nuclis. No convé de fer tries en contradicció amb aquestes tendències de vehiculació.

16. «*Es tria la forma preconitzada en teoria pels organismes representatius*». És l'acceptació del principi d'autoritat, indispensable per a garantir un procés de vehiculació sense traves.

Una nova llista de criteris de codificació

Partint dels criteris de codificació de Teulat, he revisat els que vaig esbossar a Lamuela (1984): 1) diasistematicitat, 2) historicitat, 3) regularitat, 4) funcionalitat o preferència per les formes més usades, 5) supressió dels resultats de la interferència de la llengua dominant. El meu propòsit no és tan sols de recomanar un mètode de codificació, com és el cas en el treball de Teulat, sinó també de desenvolupar un sistema d'anàlisi de les activitats de codificació en general. Així, presentaré també criteris que em semblen discutibles i fins i tot «falsos criteris», amb l'objectiu de proporcionar elements que haurien de permetre d'examinar la influència de la concepció de la llengua sobre els treballs de codificació.

En cada treball concret, els criteris utilitzats són regits per «metacriteris» d'ordre programàtic que depenen de la concepció de la llengua. D'acord amb el que dic sobre els processos d'estandardització a Lamuela (1994), els metacriteris que semblen més sensats són la cerca de la màxima difusió de la llengua i del desenvolupament equilibrat i autònom del seu sistema estilístic. Aquests objectius afavoreixen sobretot els criteris de funcionalitat, atemperats pels d'autonomia i de diasistematicitat.

Discutiré en primer lloc els criteris de codificació i després els criteris, paral·lels, de compleció.

Criteris de codificació

1. Diasistematicitat
2. Historicitat

3. Regularitat:	a) Unitat morfològica
	b) Distintivitat
	c) Homogeneïtat
4. Regularitat evolutiva	
5. Coherència estructural	
6. Funcionalitat:	a) Difusió
	b) Intelligibilitat
	c) Simplicitat
	d) Acceptabilitat
7. Autonomia:	a) Genuïtat
	b) Especificitat
8. Analogia amb altres llengües	

1. *Diasistematicitat*: són preferides les formes capaces d'explicar les seves homòlogues d'altres varietats. Té a veure amb els següents criteris de Teulat: (5) es tria la forma guia de l'intersistema, (6) es tria la pronúncia més conforme a la grafia, (7) es tria la forma més distintiva, per raó de la intercomprensió.

2. *Historicitat*: són preferides les formes que tenen una tradició literària més llarga, conservadores respecte a les innovacions més recents. Pot afavorir l'autonomia de la llengua i aportar materials a la diversificació estilística, però d'habitud és l'origen de tota mena de productes d'elaboració no funcional (Lamuela 1994: 152-155). És un criteri exclòs per Teulat: (1) la forma triada ha d'existir dins de l'intersistema, (8) es tria la forma més conforme a les tendències generals de la llengua.

3. *Regularitat*: són preferides les formes més regulars gramaticalment. Els estudis sobre els processos analògics forneixen les orientacions que poden adoptar les tendències a la regularització. Lleó (1986: 503-504) determina aquestes tres:

a. Tendència a *reduir l'allomorfeisme*: produeix que els significats iguals siguin representats per formes iguals. En la major part dels dialectes catalans s'ha passat de *cantam* (1a persona del plural del present de l'indicatiu, 1a conjugació), diferent de *podem* (2a conjugació), a *cantem*, amb la mateixa terminació de *podem*.

b. Tendència a *reduir l'homonímia*: produeix que els significats diferents siguin representats per formes diferents. En català hi ha el pas de *jo perd* (1a persona), igual que *ell perd* (3a persona) a *jo perdo*, diferent de *ell perd*.

c. Tendència a *unificar els paradigmes*. En realitat és una manifestació de (a), però, si actua sobre els temes, pot produir allomorfeisme en els morfemes de persona. En català *conec* (1a persona del singular del present d'indicatiu) pot adoptar el mateix tema de les altres formes del present (*coneixes, coneix, ...*): *coneixo*.¹⁰

Aquestes tendències, reinterpretades com a criteris, produeixen:

a) *Unitat morfològica*: són preferides les formes que eviten l'allomorfeisme.

b) *Distintivitat*: són preferides les formes que eviten l'homonímia. Té a veure amb els següents criteris de Teulat: (7) es tria la forma més distintiva, per raó de la intercomprensió, (11) distintivitat intrasistèmica.

10. «Hi ha diversos principis que representen un paper important a l'hora de configurar els paradigmes morfològics verbals: a) Una certa tendència a minimitzar l'allomorfeisme; és el principi reconegut universalment d'un significat per a cada forma i una forma per a cada significat. [...] b) La necessitat d'entendre's, que es formula sovint com a rebuig de l'homonímia; es tracta, de fet, d'un principi complementari de l'anterior, en el sentit que els significats diferents han d'estar representats per formes diferents o per *no menys* d'una forma per cada significat. c) La força de les relacions paradigmàtiques, en un sentit que també és complementari d'(a) i de vegades s'hi oposa.»

c) *Homogeneïtat*: són preferides les formes que corresponen a paradigmes més homogenis. Té a veure amb el criteri (9) de Teulat: coherència dels paradigmes.

L'aplicació dels criteris de regularitat pot ajudar a la difusió de les formes codificades (vegeu més endavant el criteri de simplicitat). Però també pot produir falsos criteris de lògica gramatical.

4. *Regularitat evolutiva*: són preferides les formes que tenen una evolució diacrònica més regular: les que responen a evolucions sistemàtiques, sense canvis particulars ni interferències analògiques. Històricament, és un criteri influït per les idees dels neogramàtics. Fabra l'aplica sovint en la seva codificació del català, combinat amb el criteri d'historicitat. Per exemple: «*vegés* era una de tantes formes contaminades freqüents en els nostres parlars forans, com *caiguent, diguent, tinguent, vengent, siguent*, del tot inacceptables. Calgué que un gramàtic ho fes avinent: la *d* de *videre* no podia haver donat *g* en els temps pretèrits; aquests es conservaren purs en l'antiga llengua literaria [...]» (Citat per Lamuela & Murgades 1984: 182). Pren fàcilment el caràcter d'un fals criteri, però, donada la relació que hi ha entre sistema global diacrònic i diasistema, pot servir per a proposar solucions vàlides per al conjunt dels parlants.

5. *Coherència estructural*: són rebutjades les formes que infringeixen les regles generals de formació de paraules, com *diaporama*, construïda a partir de *diapo*, abreviació francesa de *diapositive*. És un criteri raonable en els treballs sistemàtics, però és disfuncional perseguir les paraules d'aquesta mena àmpliament difoses.

6. *Funcionalitat*: són preferides les formes que tenen més valor funcional o que poden adquirir-lo més fàcilment. Havránek (1931: 276) assenjala el requeriment de funcionalitat de la codificació: «Així, tenim dues tendències de principi en l'adaptació del sistema fonològic de la llengua escrita: la *capacitat d'expansió* i una *claredat superior*: totes dues serveixen el mateix objectiu, l'aplicabilitat més fàcil i més àmplia de la llengua escrita.»¹¹ Hi ha diversos criteris que responen a aquest principi general:

a) *Difusió*: són preferides les formes més difoses perquè són les que tenen més valor funcional d'entrada. Té a veure amb els següents criteris de Teulat: (3) es tria la forma més difosa, (8) es tria la forma més conforme a les tendències generals de la llengua.

b) *Intel·ligibilitat*: són preferides les formes que, tot i no ser usades per aquells a qui són proposades, seran fàcilment compreses i són, doncs, disponibles. Responen a aquest criteri les formes que contenen morfemes coneguts i les formes d'una varietat que presenten correspondències regulars a les altres varietats (vegeu el criteri de diasistematicitat). Té a veure amb el criteri (4) de Teulat: es tria la forma més central.

c) *Simplicitat*: són preferides les formes que, amb un mateix grau d'*intel·ligibilitat*, plantegen menys problemes d'aprenentatge. Els criteris de regularitat es poden posar al servei d'aquest criteri, però no s'hi posen necessàriament. A part de les formes regulars, són més *simples* les formes que no tenen certes implicacions estilístiques: per exemple, és més simple un sistema amb una única forma de tractament que un amb dues o amb tres formes, amb implicacions de cortesia o d'altra mena.

d) *Acceptabilitat*: són preferides les formes que no tenen un aspecte inhabitual i que no tenen ni poden adquirir fàcilment connotacions incòmodes. S'ha de tenir present tot el que dic a Lamuela (1994) sobre els conflictes estilístics.

7. *Autonomia*: són preferides les formes que marquen la distància lingüística res-

11. «So haben wir zwei prinzipielle Tendenzen in der Adaptation des phonologischen Systems der Schriftsprache: Expansionsfähigkeit und größere Deutlichkeit: beide dienen demselben Zwecke, der leichtesten und weitesten Anwendbarkeit der Schriftsprache.»

pecte a la llengua dominant. Pot estar en conflicte amb els criteris de funcionalitat, però també pot respondre a les expectatives de funcionament autònom de la llengua. En les operacions de cultiu és habitual de proposar-se de neutralitzar la influència de la llengua dominant. Aquesta actitud respon, en principi, al prejudici que dona massa importància al caràcter de traces de la subordinació que tenen les interferències lingüístiques, i també a certes concepcions de la llengua que produeixen pràctiques d'elaboració no funcional ben conegudes. Però, en un sentit positiu, assegura la coherència entre les tries de la feina inicial de codificació i la posterior elaboració autònoma de la llengua. Els següents criteris responen al principi general d'autonomia:

a) *Genuïtat*: s'exclouen les formes degudes a la interferència de la llengua dominant. Té a veure amb el criteri (2) de Teulat: s'han d'eliminar les formes estranyes degudes a la diglòssia.

b) *Especificitat*: són preferides les formes que augmenten la distància respecte a les altres llengües i especialment respecte a la dominant. Particularment, quan hi ha proximitat genètica entre llengua dominant i llengua subordinada, es constata la tendència a rebutjar les solucions que tenen formes paral·leles en les dues llengües i a preferir les que són específiques de la llengua que es vol promoure. Pensem en els casos del català *plata* i *argent* o *faltar* i *mancar*, o en construccions com ara *quan vingui* i *quan vindrà* o *si volgués* i *si volia*. Òbviament, imposant aquestes pràctiques en la codificació, es corre el risc de perdre recursos expressius. De fet, en els dialectes en què la solució *quan vingui* és l'habitual, *quan vindrà* té un valor emfàtic.

Però s'ha de tenir present que el procés d'elaboració és, en una mesura molt important, un procés de desenvolupament de l'especificitat d'una determinada llengua i que, particularment en els estils elaborats, la cerca de formes expressives pròpies és una tasca dels treballs de cultiu. A propòsit del desenvolupament de l'especificitat de les llengües, és interessant citar els comentaris de Trubeckoj al treball de Havránek (1931) sobre l'adaptació del sistema fonològic de les llengües escrites: «*Chaque langue slave présente dans son système phonologique certains traits ou certaines combinaisons de traits, qui ne sont propres qu'à elle seule et qui constituent son originalité. Or les langues littéraires accentuent ces traits, les font apparaître d'une manière plus nette et plus saillante que les dialectes populaires.*» (p. 303)

8. *Analogia amb altres llengües*: són preferides les formes que presenten característiques anàlogues a les de les formes preferides en la tradició normativa de determinades llengües, preses com a model de llengües establertes. Reforça la tendència a una elaboració autònoma, evitant les operacions desorientadores derivades de l'adopció del model de funcionament de la llengua dominant.

Els criteris de compleció

En els treballs de compleció, es poden aplicar criteris anàlegs als de la codificació. S'han de fer notar, però, les diferències que deriven del caràcter específic de cada una de les dues menes d'operació. Tenint en compte que la codificació és sobretot una activitat de selecció i que la compleció comprèn en una mesura important la proposició d'innovacions, s'entén que en el cas d'aquesta darrera els criteris sovint tinguin més aviat el caràcter de recursos.

Criteris i recursos de la compleció:

1. *Diasistematicitat*: es pren el conjunt de la llengua com a terme de referència

per a resoldre els problemes de compleció i es mira de fer propostes que no estiguin en contradicció amb les característiques de cap varietat. L'aplicació d'aquest principi prevé l'aparició de dificultats de vehiculació posteriors.

2. *Historicitat*: es resolen alguns problemes de compleció recurrent a la tradició de la llengua escrita. Pot ser útil en els casos en què no es busca una forma que correspongui a paral·lels sistemàtics en el llenguatge tècnic o científic internacional o quan es busca una doble solució per tenir un sinònim més acceptable en l'ús comú. Un exemple d'aplicació d'aquest recurs és la introducció en el llenguatge administratiu català de la paraula *forest* per a referir-se a les zones rurals no cultivades en general.

3. *Distintivitat*: es miren d'establir distincions precises i sistemàtiques, coherents amb la construcció del llenguatge denotatiu. En el cas de la compleció sembla més adequat utilitzar aquest terme que no pas el de *regularitat*.

4. *Regularitat evolutiva i d'adaptació*: quan s'adopten formes històriques o en ús, són preferides les que tenen una evolució diacrònica més regular. En els manlleus i en les paraules cultes, s'exclouen les formes que no segueixen les regles generals de correspondència amb els ètims.

Algunes vegades aquest criteri pot servir per a introduir una distinció formal entre la solució adoptada com a terme tècnic i la que resta en l'ús comú. La paraula *economie* té una variant popular en friülà, *culumie*, que ha agafat els significats d'«economia domèstica, sentit de l'estalvi»: és clar que, amb el significat general, s'ha d'usar la forma *economie* i que, així, s'obtindrà una especialització dels termes.

En els vocabularis tècnics, s'han d'acceptar les paraules molt difoses que presenten defectes d'adaptació, de la mena de *glicina*, enfront de *glucide*, o de *neurosi*, en lloc de *neurosi*, en italià.

5. *Coherència estructural*: són excloses les formes que infringeixen les regles generals de formació de paraules. En la compleció, és evident que aquest és un principi que s'ha de seguir habitualment. Però, en els vocabularis tècnics també hi ha moltes paraules molt difoses que provenen de formacions defectuoses, per exemple *osmosi*, i que no és raonable de rebutjar. No es pot pas insistir a condemnar procediments que ara ja són habituals: barreja d'elements cultes i populars, d'elements grecs i llatins, etc.

6. *Funcionalitat*: s'adopten les formes que ja circulen, quan compleixen els requeriments dels usos específics, i s'evita tant com sigui possible de modificar-les. Es busquen la intel·ligibilitat, la simplicitat i l'acceptabilitat màximes de les noves propostes. La forma *interfície*, proposta recent per a traduir l'anglès *interface* en català, és menys intel·ligible, menys simple i menys acceptable que altres propostes en què es podria pensar, com ara *interfaç*.

7. *Autonomia*: s'eviten els calcs de la llengua dominant i es cerquen recursos de compleció diferenciats dels seus. És important que en la compleció, com en general en les activitats d'elaboració, es posi cura a evitar les tendències d'*Abbau*.¹² Però la preocupació per la funcionalitat imposarà sens dubte algunes constriccions que no es poden negligir.

8. *Analogia amb altres llengües*: s'imiten recursos de compleció de les llengües establertes buscant les maneres de fer més generalitzades i més adequades. És obligat seguir les tendències internacionals en els usos propis dels vocabularis científics i tècnics. En els aspectes més pròxims al cultiu, com ara el desenvolupament del llen-

12. A propòsit de la noció d'*Abbau* o d'*elaboració involutiva*, vegeu Lamuela & Murgades (1984: 53 i 58) i Lamuela (1994: 155-158).

guatge dels *mass media*, la comparació entre solucions de llengües diferents ajuda a evitar la interferència d'elaboració i a millorar l'adequació funcional de la llengua que es promou.

Condicions generals de la codificació i de la compleció

Les operacions de codificació i de compleció han de satisfer unes condicions generals:

Condicció formal de la codificació:

Sistematicitat de la varietat codificada: el resultat de la codificació lingüística ha de permetre d'usar varietats completes i estructuralment coherents. Té a veure amb els següents criteris de Teulat: (10) generalització de les solucions triades, (12) conformitat amb la distribució dels fonemes en el sistema referencial.

Condicions socials de la codificació:

1. *Coherència amb els precedents immediats d'ús de formes referencials:* en la mesura en què no provoqui contradiccions massa grosses, s'ha de procurar la continuïtat amb les temptatives anteriors de codificació i d'ús de formes referencials. Té a veure amb els següents criteris de Teulat: (13) es tria la forma que és tradicional a la pràctica, (14) es tria la forma preconitzada per tots els teòrics, (15) es tria la forma majoritària en l'ús escrit o parlat dels *renaissentistas*. També té a veure amb la tasca prèvia que es van imposar els lingüistes del Cercle de Praga (1932: 75) de fer una recerca teòrica sobre la norma contemporània de la llengua literària.¹³

2. *Coherència històrica amb les tries inicials:* un cop feta la codificació, ha de ser assumida amb les seves deficiències tècniques i en la seva aplicació més general i s'ha d'evitar d'entrebancar-ne la difusió amb modificacions, aplicacions particulars o reformes massa freqüents (Mathesius 1932). Té a veure amb els següents criteris de Teulat: (14) es tria la forma preconitzada per tots els teòrics, (15) es tria la forma majoritària en l'ús escrit o parlat dels *renaissentistas*, (16) es tria la forma preconitzada en teoria pels organismes representatius.

Condicció formal de la compleció:

1. *Sistematicitat:* les propostes que surtin de la compleció hauran de ser coherents entre elles i hauran d'estar d'acord amb les característiques estructurals de la llengua. La compleció sol implicar l'adaptació dels manlleus —les paraules cultes es poden considerar manlleus de les llengües clàssiques.

Condicions socials de la compleció: són les mateixes de la codificació.

Falsos criteris

L'aplicació d'alguns dels criteris exposats altera l'estabilitat del sistema estilístic més que no afavoreix l'estandardització. Però, com hem vist, les relacions entre els criteris i les conseqüències de la seva aplicació són complexes i, de vegades, no és pas el principi en ell mateix sinó el fet d'utilitzar-lo d'una determinada manera que produeix efectes desestabilitzadors. Per contra, hi ha criteris, justament aquells que

13. «Die theoretische Erforschung der bestehenden Norm der Literatursprache der Gegenwart ist eine grundlegende Aufgabe.»

tenen una pretensió més destacada de «cientificitat», que parteixen, per definició, d'un principi equivocat. Són els criteris basats en la confusió entre la feina de prescripció i la de descripció.

La descripció lingüística ha de fornir dades rigoroses a partir de les quals es puguin aplicar els diversos criteris. Però la pretensió que sigui la descripció mateixa que serveixi de criteri és una absurditat. Pot ser correcte, d'acord amb el principi de funcionalitat i considerats també altres criteris, no separar-se del funcionament constatat de la llengua a l'hora de codificar-la. No es pot pretendre, però, que una descripció determinada sigui adoptada com a prescripció, sense més consideracions.

D'altra banda, ocorre sovint que es volen introduir canvis en el funcionament de la llengua per corregir allò que no correspon a la descripció que s'ha aconseguit de fer-ne. És un curiós treball de descripció el que consisteix a corregir la llengua mateixa més que no pas les descripcions que no reïxen a explicar com funciona. El fals criteri de la lògica gramatical denunciat per Jespersen és un bon exemple d'aquesta manera de fer. El criteri (8) de Teulat —es tria la forma més conforme a les tendències generals de la llengua— també fa l'efecte que pressuposa una confiança excessiva en la capacitat de decidir quines són aquestes tendències.

L'aplicació dels criteris de regularitat i de regularitat evolutiva cau sovint en aquesta mena d'errors de plantejament: esdevé una operació d'adequació dels fets lingüístics al que es creu que hauria de ser el seu funcionament o la seva història. Mathesius (1932: 92-93) descriu les malifetes dels «regularitzadors» de la llengua txeca:

«En honor a la veritat cal afegir que les tombes que voregen el camí del nou purisme txec no s'han de carregar només al compte de l'esforç per obtenir la pureza històrica de la llengua. Un altre principi que els milloradors del llenguatge apliquen amb zel s'ha fet "digne de mèrit" en la mateixa mesura als seus ulls. Aquí el podria designar breument com a principi de la "regularitat lineal". És generalment conegut que la llengua tendeix a la regularitat en les formes dels seus mitjans d'expressió, però és igualment ben conegut que no ateny mai aquesta regularitat perquè les tendències que apunten a la regularitat són entrebancades per altres tendències. Els promotors de la regularitat lineal remetem només a la primera d'aquestes realitats. En conseqüència, desvien cap a la llengua literària el requeriment d'una regularitat estricta de les expressions lingüístiques i estableixen aquesta regularitat com a criteri de la correcció lingüística. Allà on la llengua no ha arribat per ella mateixa a una regularitat tan extrema o quan l'ha perduda, la hi imposen amb violència. [...]

»Com ja es veu, aquest principi no queda gens enrere del de la pureza històrica pel que fa a la negligència de l'estabilitat de la llengua.»¹⁴

XAVIER LAMUELA

14. «Der Wahrheit zuliebe muß man zugeben, daß die Gräber, die den Weg des neuzeitlichen tschechischen Purismus säumen, nicht allein auf das Konto des Strebens nach historischer Reinheit der Sprache gehen. In gleichem Maße hat sich um sie ein anderes Prinzip "verdient" gemacht, das die Sprachverbesserer mit Eifer anwenden. Ich möchte es hier kurz als das Prinzip der "linearen Regularität" bezeichnen. Es ist allgemein bekannt, daß die Sprache nach Regularität in den Formen ihrer Ausdrucksmittel tendiert, aber ebensogut ist bekannt, daß sie diese Regularität niemals erreicht, weil die auf die Regelmäßigkeit zielenden Tendenzen von anderen Tendenzen durchkreuzt werden. Die Verkünder der linearen Regularität berufen sich nur auf den ersten dieser beiden Tatbestände. Sie leiten daraus für die Literatursprache die Forderung einer strengen Regularität der sprachlichen Erscheinungen ab und erheben diese Regelmäßigkeit zum Kriterium der sprachlichen Richtigkeit. Dort, wo die Sprache zu einer so gesteigerten Regelmäßigkeit selbst nicht gekommen ist oder wo sie sie verlassen hat, drängen sie sie ihr mit Gewalt auf. [...]

»Wie man sieht, steht dieses Prinzip in der Nichtbeachtung der sprachlichen Stabilität keineswegs hinter dem Prinzip der historischen Reinheit zurück.»

BIBLIOGRAFIA

- ALIBÈRT, 1935   Loïs ALIBÈRT, *Gramatica occitana segón los parlars lengadocians* Tolosa, Societat d'Estudis Occitans, 1935).
- BÈC, 1972   Pèire BÈC, *Per una dinamica novèla de la lenga de referéncia: Dialectalitat de basa e diasistèma occitan*, «Annales de l'Institut d'Études Occitanes», 4a sèrie, 6 (1972), ps. 39-61.
- BÈC, 1973   Pèire BÈC, *Introduction linguistique*, dins *Manuel pratique d'occitan moderne* (París, Picard, 1973), ps. 13-58.
- CERCLE LINGÜÍSTIC DE PRAGA, 1929   CERCLE LINGÜÍSTIC DE PRAGA, *Thèses*, «Mélanges linguistiques dédiés au Premier Congrès des Philologues Slaves, Travaux du Cercle Linguistique de Prague», I (1929), ps. 7-29.
- CERCLE LINGÜÍSTIC DE PRAGA, 1932   CERCLE LINGÜÍSTIC DE PRAGA, *Obečné zásady pro kulturu jazyka*, dins HAVRÁNEK & WEINGART (1932), ps. 245-258 [cito de la traducció alemanya *Allgemeine Grundsätze der Sprachkultur*, Scharnhorst & Ising (1976), ps. 74-85].
- FABRA, 1929   Pompeu FABRA, *L'obra de redreçament del català literari*, dins Lamuela & Murgades (1984), ps. 192-194 [publicat per primera vegada a OC, 112, p. 3].
- HAVRÁNEK, 1931   Bohuslav HAVRÁNEK, *Zur Adaptation der phonologischen Systeme in den Schriftsprachen*, «Travaux du Cercle Linguistique de Prague», IV (1931), ps. 267-278.
- HAVRÁNEK & WEINGART, 1932   Bohuslav HAVRÁNEK, & Miloš WEINGART (eds.), *Spisovná čeština a jazyková kultura* (Praga 1932).
- JESPERSEN, 1925   Otto JESPERSEN, *Menneskehed, Natjon og Individ i Sproget*. (Oslo 1925) [cito de la versió anglesa: *Mankind, Nation and Individual from a Linguistic Point of View*, Londres, Allen & Unwin, 1946].
- LAMUELA, 1984   Xavier LAMUELA, *Fixació i funcionament de la gramàtica normativa en el procés d'estandardització de la llengua catalana* (1984), dins LAMUELA (1987), ps. 61-92.
- LAMUELA, 1987   Xavier LAMUELA, *Català, occità, friülà: llengües subordinades i planificació lingüística* (Barcelona, Quaderns Crema, 1987).
- LAMUELA, 1992   Xavier LAMUELA, *Les menes de codificació lingüística: la noció de codificació de registre*, *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida (1 i 2 de juny de 1991)* (Barcelona / Lleida: Institut d'Estudis Catalans / Institut d'Estudis Ilerdencs / Universitat de Lleida, 1992), ps. 15-30.
- LAMUELA, 1994   Xavier LAMUELA, *Estandardització i establiment de les llengües* (Barcelona, Edicions 62, 1994).
- LAMUELA & MURGADES, 1984   Xavier LAMUELA, & Josep MURGADES, *Teoria de la llengua literària segons Fabra* (Barcelona, Quaderns Crema, 1984).
- LLEÓ, 1986   Conxita LLEÓ, *Algunes solucions dialectals de l'anivellament morfofonològic verbal*, *Actes del Setè Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Tarragona-Salou, 1-5 octubre 1985)* (Barcelona, Abadia de Montserrat, 1986), ps. 495-509.
- MATHESIOUS, 1932   Vilém MATHESIOUS, *O požadavku stability ve spisovném jazyce*, HAVRÁNEK & WEINGART (1932), ps. 14-31 [cito de la traducció alemanya, feta a partir d'una versió de 1947: *Über die Notwendigkeit der Stabilität in der Literatursprache*, dins SCHARNHORST & ISING (1976), ps. 86-102].
- NEUSTUPNÝ, 1970   Jiří V. NEUSTUPNÝ, *Basic Types of Treatment of Language Problems*, «Linguistic Communications», 1 (1970), ps. 77-100 [també a FISHMAN, JOSHUA A. (ed.), *Advances in Language Planning* (l'Haia, Mouton, 1974), ps. 37-48].

- POLANCO, 1984 Lluís B. POLANCO, *La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives*, dins M. Teresa CABRÉ & al. (eds.), *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa (setembre-octubre de 1983)* (Barcelona, Abadia de Montserrat, 1984), ps. 107-146.
- SCHARNHORST & ISING, 1976 Jürgen SCHARNHORST & Erika ISING (eds.), *Grundlagen der Sprachkultur. Beiträge der Prager Linguistik zur Sprachtheorie und Sprachpflege*, 2 vols. (Berlín, Akademie Verlag, 1976-1982).
- TAUPIAC, 1977 Jacme TAUPIAC, *Pichon dictionari francés - occitan* (Tolosa, Institut d'Estudis Occitans / CREO de Tolosa, 1977).
- TEULAT, 1974a Rogièr TEULAT, *Region referenciala*, «Quasèrns de Lingüística Occitana», 1 (1974), ps. 22-24 [cito de Teulat (1985), ps. 61-63].
- TEULAT, 1974b Rogièr TEULAT, *Nocion de variantia intèrna del sistèma referencial*, «QLO», 1 (1974), ps. 41-44 [cito de Teulat (1985), ps. 65-68].
- TEULAT, 1976a Rogièr TEULAT, *Crítèris de causida de las formas referencialas generalas*, «QLO», 4 (1976), ps. 3-9 [cito de Teulat (1985), ps. 69-75].
- TEULAT, 1976b Rogièr TEULAT, *Diassistèma e intèrsistèma*, «QLO», 4 (1976), ps. 13-15 [cito de Teulat (1985), ps. 85-87].
- TEULAT, 1977 Rogièr TEULAT, *La forma-guida dins la representacion de las claus supèrsistematicas*, «QLO», 5 (1977), ps. 68-72 [cito de Teulat (1985), ps. 89-94].
- TEULAT, 1985 Rogièr TEULAT, *Uèi l'occitan* (Institut d'Estudis Occitans, 1985).